

УДК 378:796.035

Ковальська Л., Бучко В.

Природні екосистеми Галицького району та їх використання у рекреаційних цілях

Україна розпоряджається потужним рекреаційним потенціалом і ефективно його використання передбачено Державною програмою розвитку туризму, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 року №583. Зокрема, західна частина країни характеризується широким спектром природних ресурсів та історико-архітектурною спадщиною, що є передумовою розвитку рекреаційної діяльності. Однак, з огляду на недостатнє вивчення природного ресурсу рівнинної частини Івано-Франківщини, виникає проблема детального дослідження екосистем з метою створення умов для організованої рекреаційної діяльності та еколого-освітньої роботи. Вирішення цього питання неможливе без проведення комплексу спеціалізованих польових обстежень, аналізу статистичних даних, картографічного матеріалу тощо. Власне такий підхід є основою визначення рекреаційного потенціалу та його використання, зокрема у межах Галицького району. Вивчення природних та історико-культурних ресурсів із подальшим залученням інвестицій дасть можливість розвинути індустрію гостинності.

Вивченням природно-ресурсного потенціалу України займалися Руденко В. (1999), Данилишин Б., Дорогунцов С., Міщенко В. та ін (1999). Рекреаційну оцінку рельєфу Українських Карпат подано у роботі Кравчука Я., Зінька Ю., Брусака В. та ін. (2006). Витлумачення основних передумов для розвитку широкого спектру форм екотуризму у національних парках Західної України зустрічаються у працях Зінька Ю. та Шевчук О. (2003). З'ясуванню екологічного стану території Галицького району присвячені праці Пендерецького О. та Адаменка О. (2004). Вивченню основних типів екосистем, які характерні для Галицького району з подальшим використанням їх в рекреаційній діяльності і присвячена ця стаття. Об'єктом дослідження є територія Галицького національного природного парку.

Провідну роль у розвитку рекреаційної діяльності відіграють національні природні парки та історико-культурні заповідники. Прикладом є територія Галицького району, на теренах якого функціонує Національний заповідник “Давній Галич” та Галицький національний природний парк.

Національний заповідник “Давній Галич” – створений відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 8.02.1994 р. “Про державний історико-культурний заповідник у місті Галичі” та Указом Президента України від 11.10.1994 р. “Про національні заклади культури”.

Галицький національний природний парк створений відповідно до указу Президента України № 877/2004 від 9 серпня 2004 року з метою збереження, відтворення та раціонального використання природних комплексів та об'єктів Передкарпаття та Опілля, які мають особливу природоохоронну, наукову, історико-культурну, оздоровчу, освітню, естетичну та рекреаційну цінності на площі 14 684 га. Він наймолодший і єдиний у рівнинній частині Івано-Франківської області [4]. Парк знаходиться на межі двох фізико-географічних

країн: Українських Карпат та південно-західної частини Східно-Європейської рівнини, для нього характерне велике ландшафтне різноманіття, багата флора, фауна та цікаві об'єкти неживої природи.

Наявність у Галицькому районі двох потужних установ національного значення відкриває великі можливості у розвитку рекреаційної діяльності – відновленні духовних і фізичних сил як місцевого населення так і гостей. Надзвичайно привабливим для туристів є різноманітний рослинний і тваринний світ, наскельні утворення, печери, природні відслонення, річки та джерела, музеї і пам'ятки архітектури, що об'єднанні у лісові, водно-болотні і лучно-степові екосистеми та історико-культурні об'єкти регіону.

Лісові екосистеми парку представлені здебільшого буковими та дубовими дібровами. Значна частина цих масивів збереглася завдяки розміщенню їх у важкодоступних місцях, а також приналежності у минулому до митрополичих угідь. Неабияку туристичну і еколого-освітню цінність мають лісові урочища “Вербівці”, “Діброва”, “Сімлин”, “Помярки”, “Ворониця”, “Дворський ліс” та ін. Флора лісів цікава і різноманітна, представлена рідкісними видами, зокрема орхідеями (зозулині черевички справжні, коручки пурпурова та морозниковидна, любки дволиста і зеленоквіткова, пальчатокорінники Фукса і плямистий, гніздівка звичайна, булатка великоквіткова, зозулині сльози яйцевидні та ін.). Тут зустрічаються всі типові для Передкарпаття звірі, зокрема збереглися популяції крупних ратичних (олень благородний, кабан, козуля), хижі рідкісні птахи (довгохвоста сова, підорлик малий, пугач та ін.), “червонокнижні” види комах (вусач мускусний, пасмовець тополевий, мінливець великий та ін.).

Особливої уваги заслуговують еколого-пізнавальні стежки, що прокладені у лісових масивах парку.

Прикладом може слугувати маршрут “По Діброві” – в одному з не багатьох уцілілих клаптиків еталонних дібров краю на правому березі р. Лімниця. Під час екскурсій зустрічається багато природних об'єктів, цікавих для детального огляду й вивчення допитливими натуралістами – рідкісні види лісових рослин і тварин, столітні дуби, буки, нетипова для цього краю ялицева діброва, є багато пам'яток історії та культури: кургани – періоду Комарівської культури, Хресна дорога, освячені джерела та ін.

З оглядового майданчика “Сокільські скелі” відкривається мальовничий краєвид долини р. Лімниця. Неподалік гіпсова печера “Сокільська”, висотою 2,5 м, складена сульфатними відкладами.

У межах лісових екосистем зустрічаються також такі об'єкти неживої природи, як карстові печери “Каскадна” і “Тепла”, великі лійки, карри, гроти, псевдоарки, колодязі, гіпсові останці. Найкраще вони представлені на пішохідному туристичному маршруті “До Галичинських печер”.

Водно-болотні системи репрезентовані штучними та природними водоймами. До перших відносяться Бурштинське водосховище та риборозплідні ставки, до других – ріки Дністер, Лімниця, Гнила Липа та інші, озера карстового походження Сімлин і Ворониця. Водно-болотні комплекси вирізняються різноманітністю видового складу прісноводних риб, птахів та звірів. Саме видовий склад птахів має неабияке значення для розвитку популярного сьогодні орнітологічного туризму. Тільки у країнах Європи налічується понад 20 мільйонів “бедводчерів” (від англійського “birdwatchers”) – спостерігачів за птахами. Придатними для цього виду туризму є еколого-пізнавальні стежки “На стави” й

“Вздовж водосховища” та водний туристичний маршрут “По Дністру”. Перша з них може використовуватися у репродуктивний період, інші дві – у період весняних та осінніх міграцій та зимівлі птахів.

Під час екскурсії “На стави” (околиці с. Медуха) можна спостерігати за життям птахів у гніздовий період (травень – липень). На риборозплідних ставках у весняно-міграційний та гніздовий період виявлено найбільше видів, що занесені до Міжнародного та Європейського червоних списків і Червоної книги України. На одному з ставків, у заламах очерету, функціонує унікальна полівидова колонія. Вона утворена сотнею гнізд чаплі сірої і рудої, великої й малої чепур та кваків. На іншому ставку утворилась велика колонія мартинів – звичайні мартини (близько 600 гнізд) та білощокі крячки (близько 100 гнізд). На ставках можна побачити представників транспалеарктичного (19 видів), європейського (17), середземноморського (3) та інших типів фауни. На маршруті “Вздовж водосховища” на зимівлі можна побачити рідкісних водоплавних птахів сибірського (чорношия гагара, лебідь-кликун, гоголь, турпан, крех малий), транспалеарктичного (крижень, чирянка мала, чернь чубата, крех великий, сизий мартин), арктичного (чернь морська) та інших типів фауни. Всього тут щороку перезимує до 3,5 тис. видів птахів, а в період весняної та осінньої міграцій на водосховищі скупчується до 20 тис. Це, в основному, представники європейського (лебідь-шипун, попелюх), сибірського (свищ, шилохвіст) та інших типів фауни. З 85 видів мігруючих птахів 13 занесені до Червоної книги України.

Водний туризм розвивається за рахунок наявності густої гідромережі – річок, ставків і озер. Цей вид туризму включає:

- подорожі на плавзасобах (рафтинг) по р. Лімниця, яка характеризується 2-ю ступеню складності і може бути використана не тільки професіоналами, але і любителями;

- подорож на катерах, вітрильниках, водних лижах та скутерах на Бурштинському водосховищі. В перспективі відновлення колишній рейс теплоходу «Галичанин». Особливою популярністю користуються серед любителів подорожі на плавзасобах по р. Дністер.

Завдяки наявності значної кількості різних типів водойм, які впливають на формування видового складу іхтіофауни (виявлено 48 видів кісткових риб), розвивається такий вид туризму, як спортивна риболовля. Особливою популярністю користуються глибоководні ділянки р. Дністер (околиці м. Галич, сс. Острів, Перлівці, Дубівці та ін.), де ловлять сома європейського, підуста та щуку, головеня, марену, ляща, судака звичайних та ін.; незамерзаючий водний канал вздовж Бурштинського водосховища багатий на товстолоба, краснопірку, окуня річкового; гирло Гнилої Липи та спеціально відведені ставки багаті на коропа європейського, карасів звичайного і сріблястого та інші види.

Великі та широкі перші надзаплавні тераси та високі заплави рік слугують для розвитку пляжного відпочинку. Найбільш придатні береги Лімниці та Дністра, складені гравійно-галечниковим матеріалом, та Бурштинського водосховища (з боку м. Бурштин). Слід відзначити чистоту вод та незначну глибину русла Лімниці (у середньому 1 м), а також прогрівання її у теплий період до 20°C і більше, що робить відпочинок комфортнішим.

Відкриті простори, які можна використовувати для екологічної освіти і туризму, репрезентовані інтразональними степами, наскельними утвореннями з проявом карстових форм, сільськогосподарськими невжитками тощо. Слід

зазначити, що рослинний світ цих природних комплексів надзвичайно різноманітний і представлений лучно степовими як типовими так і рідкісними рослинними угрупованнями. Цікавий та багатий світ комах. У цих природних комплексах облаштовуються еколого-пізнавальні стежки. Так, стежка “На Касову гору” виводить екскурсантів на вершину однойменної гори, де серед цілиного степу росте до 300 видів вищих рослин. Найбільшої уваги і охорони серед них заслуговують чотири види ковили, сон великий, осока низька та ін.

Комплексна пам’ятка природи “Скельно-флористичний резерват”, представляє собою унікальні гіпсові відслонення висотою 28 м на площі 1000 м². Мальовничі ландшафти Опілля, що відкриваються перед екскурсантами з гори, цікавий рослинний і тваринний світ, таємничі печери, приваблюють допитливих натуралістів. Наскельні утворення репрезентовані виходом на денну поверхню відкладів сульфатної товщі середнього бадену (неоген), що представлена багатьма різновидностями гіпсів (крупно-, дрібнокристалічний сірі, шаблеподібний, голчастий, хвіст ластівки, алебастр, селеніт тощо). Ці відклади характеризуються проявом в них як поверхневих, так і підземних карстових форм. Серед перших типовими є карри, серед других – гроти та малі печери. Унікальними карстовими формами є аркоподібні утворення в урочищах “Блюдники”, “Скеля” та ін.

Галицький район наділений також потужним історико-культурним рекреаційним ресурсом: перлина галицької архітектурної школи XII ст. – церква св. Пантелеймона, пам’ятки архітектури XIII–XIV ст. церкви Різдва Христового і Успіння св. Богородиці, костіол Кармелітів XVII ст. з монастирським комплексом, Старостинський замок XIII–XVII ст., який знаходиться на реконструкції, літописна Галичина могила, фундаменти 14-ти літописних церков XII–XIII ст., понад 200 пам’яток археології. До складу заповідника входять Музей історії давнього Галича, Музей народної архітектури і побуту Прикарпаття, Музей караїмської історії та культури.

Враховуючи рекреаційний потенціал території – природно-ресурсний (лісові масиви, відкриті простори та водні об’єкти), історико-археологічний (пам’ятки XII ст.), соціальний (розвинута інфраструктура – наявність доріг з твердим покриттям, готелів, кемпінгів, з кваліфікованим рівнем обслуговування персоналу тощо) із подальшим залученням інвестицій можна розвивати сучасну індустрію відпочинку, зокрема орієнтовану як для екологічної освіти так і для екологічного туризму.

1. Зінько Ю., Шевчук О. Екотуризм у національних парках Західної України // Сучасні проблеми і тенденції розвитку географічної науки: Мат. міжнар. конф. – Львів: ЛНУ, 2003. – С. 239-241. 2. Рудено В. Географія природно-рекреаційного потенціалу України. – Київ-Чернівці: М.Академія-Зелена Буковина, 1999. – 568 с. 3. Данилишин Б., Дорогунцов С., Міщенко В. та ін. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. – К.: РВПС України, 1999. – 716 с. 4. Кравчук Я., Зінько Ю., Брусак В., Гнатюк Р., Кревська Д. Рекреаційна оцінка рельєфу Українських Карпат // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій: Зб. наук. пр. – Львів: ЛНУ, 2006. – С. 267-274. 5. Пендерецький О. Екологія Галицького району /за ред. О. Адаменка. – Івано-Франківськ, 2004. – 156 с. 6. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об’єктів Галицького національного природного парку // За ред. В. Брусака. – Львів, 2007. – 180 с.

Natural and historical-cultural recreational resources of Galyzky national natural park are characterized in the article. At the example of forest backwater ecosystems the usefulness of its usage for recreational purpose is revealed in the article.